EXAMENTRAINING VMBO-TL NEDERLANDS

2027 (Nieuw programma)

Gert P. Broekema

L&M
educatief

© Uitgeverij L & M Educatief - Zeist, 2026

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door middel van fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitleen en/of verhuur met het oogmerk economisch of commercieel voordeel te behalen, is verboden, tenzij hiervoor voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever is verkregen.

Internet heeft een rol gespeeld bij de samenstelling van deze uitgave. Wij hebben daarbij getracht alleen gebruik te maken van rechtenvrij materiaal. Mocht u desondanks van mening zijn dat inbreuk is gemaakt op bij u berustende rechten, dan verzoeken wij u hierover contact met ons op te nemen binnen zes maanden na verschijning van deze uitgave.

Contactgegevens: Uitgeverij L & M Educatief, Slotlaan 210-C, 3701 GT Zeist (redactie), Slotlaan 201, 3701 GD Zeist; e-mailadres: info@examentrainingen.nl; website: www.examentrainingen.nl

Examentraining Vmbo-tl Nederlands 2027

INHOUD pagina

Woord vooraf 5

Basiskennis

1 Je moet vragen bij een tekst kunnen beantwoorden 7
- § 1 Hoe wordt het onderwerp van de tekst ingeleid? 7
- § 2 Welk kopje geeft het beste de inhoud van een paar alinea's weer? 10
- § 3 Wat is het verband tussen alinea's? 11
- § 4 Wat is de kernzin van een alinea en wat het onderwerp en de hoofdgedachte van de tekst? 16
- § 5 Wat zijn de feiten? Wat zijn de meningen? 20
- § 6 Wat is het voornaamste doel van de schrijver met deze tekst? 22
- § 7 Wat is jouw aanpak van de meerkeuzevragen? 25
- § 8 Je moet het antwoord kunnen citeren 28
- § 9 Je moet vragen over een advertentie kunnen beantwoorden 30

2 Je moet een samenvatting van een tekst kunnen maken 32

3 Je moet een brief en een artikel kunnen schrijven 43
- § 1 De vorm van de zakelijke brief 43
- § 2 De inhoud van de zakelijke brief 44
- § 3 Een artikel schrijven 52

4 Andere schrijfopdrachten 55
- § 1 Een ingezonden stuk schrijven 55
- § 2 Een enquête maken en afnemen 57
- § 3 Een affiche maken 60
- § 4 Een zakelijke e-mail schrijven 62

Antwoorden basiskennis 66

Examens

Eindexamen vmbo-tl 2024 (Nieuw programma) 84
Herexamen vmbo-tl 2024 (Nieuw programma) 110
Eindexamen vmbo-tl 2025 (Nieuw programma) 138
Herexamen vmbo-tl 2025 (Nieuw programma) 163
Eindexamen vmbo-tl 2026 (Nieuw programma) 191
Herexamen vmbo-tl 2026 (Nieuw programma) 216

Z..o.z.

Uitwerkingen

Uitwerkingen Eindexamen vmbo-tl 2024 242
Uitwerkingen Herexamen vmbo-tl 2024 256
Uitwerkingen Eindexamen vmbo-tl 2025 272
Uitwerkingen Herexamen vmbo-tl 2025 285
Scoresleutels 301

Woord vooraf

Waarom deze examentraining?
Deze examentraining is bestemd voor leerlingen die zich voorbereiden op het examen Nederlands vmbo voor de theoretische en gemengde leerweg. De opzet is zo gekozen dat zij examenvragen en -opdrachten zelfstandig kunnen uitwerken en hun prestaties zelf kunnen beoordelen. U kunt er ook voor kiezen enkele examens klassikaal te behandelen. Een dergelijke klassikale behandeling is volgens mij ook aan te bevelen: je hoort waar leerlingen in de fout gaan en je kunt sneller op fouten ingaan door direct vragen te stellen.

Opbouw
De kern van dit boek bestaat uit vier *complete eind- en herexamens* met uitwerkingen en woordenlijsten (‘woordkennis’). De uitwerkbladen aan het eind van elk examen maken het mogelijk om het boek als werkboek te gebruiken.
De uitwerkingen achter in het boek zijn stap-voor-stap opgebouwd en geven niet alleen het goede antwoord, maar lichten ook toe waarom een antwoord goed of fout is. Bij de samenvattings- en schrijfopdrachten krijgt de leerling al doende stapsgewijs inzicht in hoe hij/zij een goede samenvatting kan maken of een brief, artikel of e-mail kan schrijven.

Woordkennis
Voor het maken van examens is voldoende woordkennis van het grootste belang.
De rubriek *woordkennis*, waarbij de woorden ook vooraf bestudeerd kunnen worden, voorziet in een groeiende behoefte om taal zoals die dagelijks door de media wordt gebruikt met eenvoudige omschrijvingen toegankelijker te maken en er zo voor te zorgen dat leerlingen woorden leren herkennen en hanteren.
De eind- en herexamens van 2026 zijn opgenomen zonder woordkennis en uitwerkingen. Dat maakt deze examens met name geschikt voor klassikale behandeling en toetsing. Aan de hand van de scoresleutels achter in deze training kunnen leerlingen aflezen welk cijfer ze voor een examen hebben behaald bij een bepaald puntenaantal.

Basiskennis
Een erg belangrijk onderdeel van het boek is de *theorie* (‘basiskennis’). Hierin staat kort en bondig alles wat aan kennis nodig is om het examen goed te kunnen maken. Daartoe is de leerstof ingedeeld in vier overzichtelijke hoofdstukken met paragrafen.
Na elke paragraaf van de basiscursus volgen oefeningen, zodat de leerlingen hun kennis meteen kunnen toepassen, waarna klassikale bespreking kan volgen.
In het hoofdstuk ‘Andere schrijfopdrachten’ worden het ingezonden stuk, de enquête, een affiche en zakelijke e-mail besproken en geoefend.
Bij de theorie wordt vanzelfsprekend ook uitvoerig aandacht besteed aan de nieuwe samenvattingsopdrachten die nu deel uitmaken van het vmbo-examen.

Z.o.z.

We wensen u en uw leerlingen veel succes bij de voorbereiding op het examen.
En heeft u reacties, tips of vragen met betrekking tot dit boek, dan horen wij dat graag.
U kunt ze mailen naar: *info@examentrainingen.nl*.
Een woord van dank gaat ten slotte uit naar tekenleraar (‘plaatjesmaker’) Hans Huisjes voor zijn toepasselijke illustraties.

Zeist, september 2026,
Gert P. Broekema, auteur

Basiskennis

Wat moet je eigenlijk doen bij het vmbo-examen Nederlands? Je krijgt een paar teksten, met vragen die je moet beantwoorden. Je krijgt ook een advertentie met een afbeelding en een enkele vragen erover. Daarnaast moet je een stukje tekst kunnen samenvatten. Tot slot moet je een artikel, een e-mail of een brief schrijven.

Centraal staan hierbij twee vragen: *Wat moet je kunnen? En wat moet je weten?*

We geven antwoord op deze vragen in de vier hoofdstukken:
1) **Je moet vragen bij een tekst kunnen beantwoorden.**
2) **Je moet een samenvatting van een tekst kunnen maken.**
3) **Je moet een artikel of een brief kunnen schrijven.**
4) **Andere schrijfopdrachten.**

Hoofdstuk 1 Je moet vragen bij een tekst kunnen beantwoorden

Welke teksten krijg je? Welke vragen krijg je? Dat weten we natuurlijk niet.
Maar wat we wel weten, is welke soort vragen er vaak gesteld worden.
In de volgende paragrafen behandelen we een zestal soorten!

§ 1 Hoe wordt het onderwerp van de tekst ingeleid?

Een van de eerste vragen die je vaak krijgt, is:
Hoe leidt de schrijver het onderwerp van de tekst in?

Een voorbeeld van deze vraag:

1 Hoe wordt het onderwerp van de tekst in alinea 1 ingeleid?
A door de belangrijkste aspecten van het onderwerp te noemen.
B door duidelijk te maken hoe het artikel opgebouwd is.
C door een bekende deskundige aan de lezers voor te stellen.
D door een eerder artikel van de schrijver samen te vatten.

Aanpak
Er is meestal een aantal mogelijkheden waar je uit kunt kiezen. Welke kies je?
Je zoekt eerst de **kernwoorden** in de genoemde antwoorden op.
Bij A is dat: de belangrijkste aspecten van het onderwerp.
Bij B is dat: de opbouw van het artikel.
Bij C is dat: een bekende deskundige.
Bij D is dat: een samenvatting van een eerder artikel van de schrijver.

Een voorbeeld van een vraag over feiten en meningen

9	Een schrijver van een artikel kan gebruik maken van 1) feiten; 2) de eigen mening; en 3) de mening van anderen. De schrijfster van dit artikel maakt gebruik van:
A	alleen 1.
B	1 en 2.
C	2 en 3.
D	1, 2 en 3.

Je snapt dat je de hele tekst goed moet lezen en begrijpen om het juiste antwoord te vinden.

- Let op cijfers, getallen en aantallen, dan vind je feiten.
- Let op namen van deskundigen en op woorden als *vindt hij* of *volgens mij*, ook dan vind je meningen.

§ 6 Wat is het voornaamste doel van de schrijver met deze tekst?

Een schrijver wil iets met zijn artikel bereiken. We noemen eerst een paar doelen.

1) Hij wil informatie geven. Hij wil de lezer uitleggen hoe iets in elkaar zit. Of hij wil bijvoorbeeld wijzen op het feit dat scholen steeds meer thuistaal gaan gebruiken.
2) Hij wil de lezer overtuigen. Wat de schrijver goed vindt, moet jij ook goed vinden. Je moet als lezer dus zijn mening overnemen.
3) Hij wil zijn gevoelens tot uitdrukking brengen. Hij wordt emotioneel bij een bepaalde gebeurtenis en wil zijn gevoelens laten blijken.
4) Hij wil de lezer tot handelen aansporen. Hij wil dat de lezer actie onderneemt, dat de lezer een maatregel neemt om iets slechts te voorkomen. De lezer moet bijvoorbeeld protesteren tegen de Chinese bezettingspolitiek in Tibet.
5) Hij wil de mening van de lezer vormen. Hij wil de lezer bijvoorbeeld laten inzien dat gewone thuistaal net zo waardevol is als schooltaal.
6) Hij wil de lezer waarschuwen. Hij wil de lezer bijvoorbeeld waarschuwen voor blijvende gehoorschade.
7) Hij wil de lezer amuseren. Hij wil de lezer bijvoorbeeld amuseren met leuke verhalen over zijn jeugd in Zaandam.

Aanpak

Vraag: Hoe kom je snel achter het doel van de schrijver?
Beantwoord voor je zelf daarvoor deze vragen: Wat wil hij van je? Wat moet je volgens hem goed vinden?

1) Wat vindt hij goed? Moet je hem geloven? Moet je zijn standpunt overnemen? → Dan wil hij je *overtuigen* van zijn mening.
2) Moet je van hem iets doen? → Dan wil hij je *aansporen tot handelen*.
3) Moet je om hem lachen? Moet je hem amusant vinden? → Dan wil hij je *amuseren*.
4) Moet je van hem de informatie die hij geeft begrijpen? → Dan wil hij je *informeren*.
5) Wat zegt hij om je te helpen? Wat raadt hij je aan? → Dan wil hij je *adviseren*.

We gaan in de opdrachten 6.1 tot en met 6.5 nader in op de doelen van de tekst.

Een voorbeeldvraag: Wat is het doel van de tekst?

10 Wat is het doel van de schrijfster met de tekst *Emigrerende Nederlander heeft nooit heel erge haast*?
A gevoelens tot uitdrukking brengen.
B informeren.
C overtuigen.
D tot handelen aansporen.

Je snapt dat je bij zo'n vraag voor het goede antwoord de hele tekst goed moet lezen en begrijpen.

- Let er goed op wat de schrijver wil bereiken met zijn tekst. Wat wil hij van je?

► Opdracht 6.1 – het doel van de tekst begrijpen 1

1) Wat is het verschil tussen iemand *informeren* en iemand ergens van *overtuigen*?
2) Wat is het verschil tussen *amuseren* en *gevoelens tot uitdrukking brengen* (uiten)?
3) Wat is het verschil tussen *adviseren* en iemand ertoe *aansporen* iets te doen?
4) Wat is het verschil tussen *waarschuwen* en *adviseren*?

- Jouw antwoorden zijn: ……

► Opdracht 6.2 – het doel van de tekst begrijpen 2

Lees de laatste alinea van de tekst *Koken als je moeder doet niemand meer*:

(12) ... Ook de keukenindustrie speelt op de veranderingen in. Inmiddels heeft 78 procent van de Nederlandse huishoudens een magnetron. Dat zal bijna 100 procent worden, verwacht keukenfabrikant ATAG. Het bedrijf denkt samen met voedingsmiddelenfabrikant Unilever na over de keuken van de toekomst, met computergestuurde keukenapparatuur die zelf *online* bij de supermarkt meldt dat de voorraad moet worden bijgevuld.

Beantwoord daarna deze vraag:
Wat is het voornaamste doel van de schrijvers in het slot van deze tekst?
A overtuigen van zijn mening.
B informeren (= feiten en meningen doorgeven).
C gevoelens tot uitdrukking brengen (zijn eigen emoties laten zien).
D aansporen tot handelen of aansporen tot actie.

- Jouw antwoord is: …… (noteer alleen de hoofdletter).

► Opdracht 6.3 – het doel van de tekst begrijpen 3

Lees de laatste alinea van de tekst *Vette verleiders*:

(6) ... Maar zelfs het Voedingscentrum heeft zich erbij neergelegd dat leerlingen tóch wel snacks kopen. De tijd van bruin brood en een appel lijkt definitief voorbij. Daarom heeft het Voedingscentrum zich niet ten doel gesteld om de snacks volledig uit de schoolkantine te weren. Het Centrum heeft momenteel een campagne over dit onderwerp op stapel staan die tot doel heeft de 'minst slechte' snacks de kantine in te krijgen. 'Een broodje kroket hoeft niet slecht te zijn', stelt Patricia Schutte, mini-loempia's, visburgers of minipizza's bevatten niet veel verzadigde vetten en zijn dus beter dan bamiballen, worstenbroodjes, frikadellen en saucijzenbroodjes.' Schutte vindt dat een schoolkantine daarnaast wel fruit zou moeten verkopen. 'Dat is echt een knelpunt. Kinderen zouden twee stuks fruit per dag moeten eten.'

Beantwoord daarna deze vraag:
Wat is het voornaamste doel van de schrijvers in dit slot van deze tekst?
A informeren (= feiten en meningen doorgeven).
B gevoelens tot uitdrukking brengen (zijn eigen emoties laten zien).
C aansporen tot handelen of aansporen tot actie.
D overtuigen van zijn mening.

- Jouw antwoord is: ……

► Opdracht 6.4 – het doel van de tekst begrijpen 4

Lees de laatste alinea van de tekst *Nachtwerk*:
(10) ... Nog dit jaar begint in Nederland een onderzoek naar de mogelijkheid om zo vroeg mogelijk in het dienstverband vast te stellen of iemand wel of niet tegen werken in ploegendienst is opgewassen.

Beantwoord daarna deze vraag:
Wat is het voornaamste doel van de schrijvers in dit slot van deze tekst?
A aansporen tot handelen of aansporen tot actie.
B gevoelens tot uitdrukking brengen (zijn eigen emoties laten zien).
C informeren (= feiten en meningen doorgeven).
D overtuigen van zijn mening.

- Jouw antwoord is: ……

► Opdracht 6.5 – het doel van de tekst begrijpen 5

Lees de tekst opnieuw die bij opdracht 4.3 staat: *Solliciteren is een kunst* (zie pagina 18-19).
Beantwoord daarna de volgende vraag:

Wat is het belangrijkste doel van de tekst?
A de lezer amuseren met aardige verhaaltjes.
B de lezer bepaalde gevoelens duidelijk maken.
C de lezer informeren over een onderwerp.
D de lezer oproepen om tot actie over te gaan.

- Jouw antwoord is: ……

§ 6 Antwoorden

Opdracht 6.1

1) *Informeren* is feiten en meningen doorgeven (de lezer mag zelf bepalen wat hij ermee doet). *Overtuigen* is de lezer met bewijzen of argumenten zo beïnvloeden dat hij de mening van de schrijver overneemt.
2) *Amuseren* is de lezer vermaken (aan het lachen maken).
   Gevoelens tot uitdrukking brengen (tonen) is alleen je eigen gevoelens laten zien.
3) *Adviseren* is de lezer alleen maar een goede raad of advies geven.
   Aansporen is ervoor zorgen dat de lezer ook iets gaat doen (wat de schrijver graag wil).
4) *Waarschuwen* is de lezer wijzen op gevaren en risico's.
   Adviseren is alleen een tip of advies geven waar de lezer zijn voordeel mee kan doen.

Opdracht 6.2

B informeren (= feiten en meningen doorgeven).

Opdracht 6.3

A informeren (= feiten en meningen doorgeven).
Toelichting: De lezer wordt immers niet opgeroepen tot actie.

Opdracht 6.4

C informeren (= feiten en meningen doorgeven).
Toelichting: Je krijgt informatie over het onderzoek. En wel over wat ze gaan onderzoeken.

Opdracht 6.5

C de lezer informeren over een onderwerp.

§ 7 Antwoorden

Opdracht 7.1

- Aanpak: Bekijk welk kernwoord het belangrijkste is in deze alinea.

B enkele belangrijke uitspraken te doen over het massatoerisme.

Opdracht 7.2

- Bespreken in de klas.

Opdracht 7.3

- Aanpak: Bekijk welk kernwoord het belangrijkste is in deze alinea.

C In China komt een absoluut gehoor vaker voor dan in Nederland.

Tekst 1

Dure vis weggooien, dat doet pijn

(1) Met een groot mes snijdt chef-kok Dyon den Dunnen (24) in de keuken van restaurant Three in Rotterdam de groene appels brunoise - tot kleine blokjes. Die veranderen door een marinade van yuzu in vegetarische ceviche, verrijkt met het sap van mango, ananas en passievrucht. “Vacuümverpakt en bevroren blijft tropisch fruit wel een half jaar houdbaar”, vertelt de chef. “Deze klokhuizen moet ik helaas wel weggooien.”

(2) In het chique sushirestaurant op de Freericksplaats in de Rotterdamse wijk Hillegersberg gooien de medewerkers het liefst zo min mogelijk weg. Dat begint al bij het koken. Restaurants kopen soms te veel in of gebruiken niet alles van het product. “Terwijl je van de botten nog jus kan trekken”, zegt Den Dunnen, terwijl hij een homp rundvlees op het werkblad legt. “Met de mergpijp geef ik daar smaak aan. Van het dier gooien we eigenlijk niets weg.”

(3) Volgens onderzoek van de Rabobank verdwijnt dit jaar in de horeca ruim 55 miljoen kilo voedsel in de vuilnisbak. Iets minder dan in vorige jaren, maar nog steeds een hoeveelheid die groot genoeg is om een stad als Den Bosch een jaar lang te voeden. Al dat weggooien kost de sector 647 miljoen euro per jaar en veroorzaakt een CO2-uitstoot van 110 duizend ton.

(4) Voedselverspilling leidt volgens een VN-rapport wereldwijd tot een uitstoot van 3,3 miljard ton CO2 per jaar, zes keer zoveel als al het luchtverkeer samen. “Het produceren van eten, met name zwaarder voedsel als vlees, kost veel energie en water. Daar zit het grootste aandeel CO2 in”, zegt Ilona de Hooge, hoofddocent marketing en consumentengedrag aan de Wageningen Universiteit. “Voedsel wordt verwerkt, bijvoorbeeld in stukken gehakt door machines en vervoerd naar restaurants, wat leidt tot nog meer uitstoot. Als je het vervolgens weggooit, is het helemaal zonde. Dan moet het als afval nog een keer verwerkt worden.”

(5) Hoewel de vuilnisbelt van verloren voedsel sinds 2019 in Nederland licht is gekrompen, gooien hotels, cafés en restaurants nog steeds bijna 6 procent van hun omzet weg. “Een van de problemen is dat ze niet te weinig willen aanbieden”, zegt De Hooge. “De horeca heeft er natuurlijk belang bij om voedselverspilling tegen te gaan, maar ook om een goede reputatie te behouden en gasten tevreden te stellen. Dat is soms strijdig met elkaar.”

(6) “De klant is koning, natuurlijk”, beaamt Daan Veldhoen, bedrijfsleider bij Three. “Toch raden we mensen af om te veel te bestellen. Dat lijkt tegenstrijdig, omdat we meer verdienen als we meer verkopen. Maar eten weggooien, met name dure vis, doet gewoon pijn.” Daarnaast biedt Three sinds kort kleinere porties rijst aan als bijgerecht. Voorheen zag het restaurant de grote kommen vaak halfvol terugkomen. “Gelukkig zijn klanten nog steeds tevreden met de hoeveelheden.”

(7) De Hooge raadt restaurants aan dit soort bijgerechten apart op de

kaart te zetten, zoals bij Three het geval is. “Dan kunnen mensen kiezen wat en hoeveel ze bij hun vlees of vis willen. Het blijkt dat klanten dat helemaal niet erg vinden. Zo krijgen mensen alleen wat ze echt willen eten en wordt er minder verspild.”

(8) Three meldde zich eind vorig jaar aan om mee te doen aan de Verspillingsvrije Challenge in Rotterdam. Deelnemende restaurants en cafés krijgen dan een grote weegschaal in de keuken, die elk afzonderlijk restje afval weegt. Zo leren ondernemers waar hun grootste verspilling ligt. “Maar zo’n grote weegschaal is onwerkbaar in een kleine keuken als die van ons”, zegt Veldhoen. Hij gebaart naar het nauwe gangpad tussen de werkbladen, dat volledig geblokkeerd zou worden.

(9) Na die tegenvaller moest hij samen met de chef op zoek gaan naar andere manieren om voedselverspilling te meten. “Alles wat we wegdoen, houden we bij op lijsten in de keuken. Maar binnenkort krijgen we een nieuw digitaal inkoopsysteem, waardoor we makkelijk kunnen zien hoeveel we van elk product weggooien en hoeveel ons dat kost. Dankzij die data kunnen we in de toekomst nog slimmer inkopen.”

(10) Dat is ook wat De Hooge aan de horeca adviseert: plan goed in op basis van het verleden. Al beseft ze dat het lastig kan zijn. “In verschillende fases werken verschillende mensen, die allemaal een foutje kunnen maken. Van plannen, inkopen, bewaren, voorbereiden en bereiden tot consumeren en overhouden. In al die fases zitten stukjes onzekerheden. Daarom is het lastig om voedselverspilling volledig te elimineren. Maar het is zeker te verminderen.”

(11) Ook de klant kan aan tafel een steentje bijdragen. Wiens oog groter is dan de maag, kan bijvoorbeeld overgebleven eten laten inpakken en later opeten. Zelfs een fine-diningrestaurant als Three, ‘waar mensen komen voor de ervaring’, is niet vies van een doggybag. “Ik heb liever dat mensen er thuis nog van genieten dan dat we het hier in de prullenbak gooien”, zegt Veldhoen.

(12) Samen met drie kokshulpen bereidt chef Den Dunnen zich voor op het diner van vanavond, waar zo’n tachtig mensen zullen aanschuiven. “Voor bepaalde gerechten blijven mensen terugkomen. De wagyutartaar en gyoza’s met kimchi-roomsaus zijn echt onze signatuurgerechten. We weten dus dat we de ingrediënten voor die gerechten groot moeten inkopen, en andere minder. Het scheelt dat we dit al meer dan vijf jaar doen, dan leer je anticiperen.”

Jildau Cuperus, de Volkskrant, 16 september 2023

1p **1** Een tekst kan op verschillende manieren worden ingeleid, bijvoorbeeld door:

1 de tekst kort samen te vatten
2 een belangrijke persoon voor de tekst te introduceren
3 een conclusie te trekken over het onderwerp
4 een definitie van een belangrijk begrip te geven
5 een voorbeeld bij de tekst te geven
6 een waarschuwing te geven

→ Op welke **twee** manieren wordt de tekst in de alinea's 1 en 2 ingeleid? Noteer de **twee** nummers in de uitwerkbijlage.

1p **2** Voor welke **twee** problemen zorgt voedselverspilling volgens de alinea's 3 en 4? Noteer je antwoord in de uitwerkbijlage.

1p **3** In alinea 4 zegt Ilona de Hooge: "Als je het vervolgens weggooit, is het helemaal zonde." (regels 53-54)
Wat wordt met deze zin bedoeld?

A Er is sprake van minder voedselverspilling, maar het is echt zonde dat er nog steeds zo veel voedsel wordt weggegooid.
B Voedsel dat verwerkt aankomt en vervolgens wordt weggegooid, moet opnieuw worden verwerkt als afval; dat is extra verspillend.
C Voedselverspilling leidt wereldwijd tot een enorme uitstoot van CO2 per jaar, want het produceren van eten kost veel energie en water.
D Voedselverspilling wordt niet tegengegaan als de horeca gasten tevreden blijft stellen door onnodig veel voedsel aan te bieden.

1p **4** In alinea 5 gaat het over de 'vuilnisbelt van verloren voedsel'. (regels 56-57)
Wat wordt hiermee bedoeld?

A de totale hoeveelheid afval die in Nederland op de vuilnisbelt ligt
B de totale hoeveelheid voedsel die mensen thuis weggooien
C de totale hoeveelheid weggegooid voedsel dat over de datum is
D de totale hoeveelheid weggegooid voedsel in Nederland

1p **5** In alinea 5 worden twee zaken genoemd die strijdig zijn met elkaar. In de alinea's 6 en 7 geven bedrijfsleider Daan Veldhoen en docent Ilona de Hooge drie oplossingen voor die tegenstrijdigheid.

→ Welke drie oplossingen zijn dat? Noteer de antwoorden in de uitwerkbijlage. Gebruik per oplossing maximaal 15 woorden.

1p **6** Over welke tegenvaller heeft bedrijfsleider Daan Veldhoen het aan het begin van alinea 9?

A De keuken in het restaurant is klein en men kan daarom niets doen tegen verspilling.

B Er wordt toch meer voedsel weggegooid dan de chef eigenlijk had gewild.

C Het nieuwe digitale inkoopsysteem is er nog niet en de data ontbreken daardoor.

D Het restaurant had geen plek voor de weegschaal en kon daardoor niet meedoen aan de challenge.

2p **7** In alinea 10 noemt Ilona de Hooge de verschillende fases waarin voedselverspilling tegengegaan kan worden. In de uitwerkbijlage staat een tabel met die voorbeelden en fases.

→ Kruis per genoemd voorbeeld aan bij welke fase dit het best past. Noteer je antwoorden in de tabel in de uitwerkbijlage. Let op: zet bij elk voorbeeld één kruisje.

1p **8** Welke **drie opeenvolgende** alinea's bevatten nuttige informatie voor het schrijven van een werkstuk over de omvang van voedselverspilling? Noteer je antwoord in de uitwerkbijlage.

1p **9** Wat is het belangrijkste doel van deze tekst?

A adviseren over hoe de horeca voedselverspilling zou moeten aanpakken

B adviseren over hoe klanten in de horeca zelf voedselverspilling tegen kunnen gaan

C informeren over de verschillende standpunten over voedselverspilling in de horeca

D informeren over wat er in de horeca aan voedselverspilling gedaan kan worden

1p **10** Wat is de beste samenvatting van de tekst?

A In restaurant Three in Rotterdam wordt veel gedaan om voedselverspilling aan te pakken. Ze bieden kleinere porties aan en ze hebben een digitaal inkoopsysteem.

B Naast de horeca speelt ook de klant een rol bij het tegengaan van voedselverspilling. Zo kunnen zij eten laten inpakken en later opeten.

C Voedselverspilling leidt jaarlijks tot een uitstoot van 3,3 miljard ton CO2. Dat komt met name door zwaar voedsel als vlees.

D Voedselverspilling zorgt voor veel CO2-uitstoot en kost de horeca veel geld. De horeca zoekt naar manieren om voedselverspilling zo veel mogelijk tegen te gaan.

Woordkennis tekst 1

Intro en discussie

Elke dag gooien mensen wereldwijd enorme hoeveelheden voedsel weg. Dit is zonde, want voedsel kost energie, water en arbeid om te produceren. Bovendien draagt voedselverspilling bij aan milieuproblemen zoals CO_2-uitstoot en afvalbergen. Daarom is het belangrijk om bewuster met voedsel om te gaan en manieren te vinden om verspilling te verminderen.
Praat mee:

1) Waarom denk je dat mensen voedsel verspillen, ook als ze weten dat het slecht is voor het milieu?
2) Welke manieren zou jij bedenken om thuis of op school minder voedsel te verspillen?
3) Moeten supermarkten en restaurants meer doen om voedselverspilling tegen te gaan? Waarom wel of niet? Wat zouden ze kunnen doen?

TIP: Discussieer rustig. Beperk je tot het onderwerp. Speel niet op de persoon, maak dus geen persoonlijke opmerkingen. Onderbouw je mening met goede argumenten. Zeg dat het een mening is en begin daarom met ‘Ik vind’, of met ‘Ik denk’. En bedenk: wie wint in een discussie, heeft daarom nog niet gelijk.

alinea

1	de marinade	een saus waarin je eten legt om smaak te geven
	vacuümverpakt	luchtdicht verpakt, zodat voedsel langer houdbaar blijft
2	de homp	een groot, ongelijk stuk (bijv. brood of kaas)
3	de horeca	de verzamelnaam voor hotels, restaurants en cafés
	de CO_2-uitstoot	de hoeveelheid koolstofdioxide die vrijkomt bij bijv. voedselproductie
4	het grootste aandeel	het belangrijkste of grootste deel
	de marketing	alles wat een bedrijf doet om producten of diensten aantrekkelijk te maken
5	de vuilnisbelt	de plaats waar afval wordt gestort
	de reputatie	de algemene indruk die mensen van iemand of iets hebben
6	beamen	bevestigen dat iets klopt
7	het bijgerecht	het extra gerecht naast het hoofdgerecht

Z.o.z.

8	verspillingsvrij	zonder dat voedsel wordt weggegooid
	onwerkbaar	niet uitvoerbaar, praktisch niet mogelijk, het werkt niet
9	de data	de gegevens, bijv. cijfers of meetresulaten
10	de fase	een onderdeel van een proces
	elimineren	iets helemaal wegnemen of stoppen
11	‘een steentje bijdragen’	een kleine, nuttige bijdrage leveren aan een groter geheel
	‘het oog is groter dan de maag’	meer eten nemen dan je eigenlijk op kunt
	de doggybag	een zakje of doosje om restjes van een maaltijd mee naar huis te nemen
12	de chef	de kok die de leiding heeft in de keuken
	het gerechten	de verschillende sooorten eten die in een restaurant worden geserveerd
	het signatuurgerecht	het gerecht waar een chef of restaurant bekend om is
	het ingrediënt	het bestanddeel van een gerecht
	anticiperen	rekening houden met wat er gaat gebeuren

Uitwerkingen herexamen vmbo-tl 2025

Uitwerkingen tekst 1

1 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Lees alinea 1. Een chef-kok snijdt appels en gebruikt fruit. Er wordt een voorbeeld gegeven. Dat is optie 5. Lees alinea 2. Het gaat over het restaurant en de chef. Hier wordt een belangrijke persoon geïntroduceerd. Dat is optie 2.

- Het goede antwoord is:

→ *(manier) 2 en 5*.

☹ Waarom zijn de andere mogelijkheden niet goed? Er is in de alinea's 1 en 2 geen sprake van een samenvatting (1), conclusie (3), definitie (4) of waarschuwing (6).

Opmerking: Je moet alle twee de nummers goed hebben om een punt te scoren. Als je meer nummers hebt genoteerd, scoor je geen punt.

2 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Lees alinea 3: '... ruim 55 miljoen kilo voedsel (verdwijnt) in de vuilnisbak'. 'Al dat weggooien kost de sector 647 miljoen euro per jaar.' Dat is het eerste probleem: er gaat veel geld verloren. '... veroorzaakt een CO_2-uitstoot van 110 duizend ton.' Dat is het tweede probleem: de extra uitstoot is slecht voor het milieu.
Alinea 4 noemt voedselproductie en vervoer. Ook die zorgen voor veel uitstoot. Als je eten weggooit, moet het afval worden verwerkt. Dat zorgt voor nog meer uitstoot.

- Het goede antwoord is:

→ *Het kost heel veel geld.* Of: 'Het kost 647 miljoen euro (per jaar).'

→ *Het zorgt voor een hoge CO2-uitstoot.* Ook goed is: 'Het zorgt voor een CO_2-uitstoot van tienduizend ton (per jaar).' Of: 'Het zorgt wereldwijd voor een CO2-uitstoot van 3,3 miljard ton (per jaar).'

Opmerking: Je moet beide problemen juist noemen om een punt te scoren. En uit je antwoord moet duidelijk blijken dat het om aanzienlijke hoeveelheden geld en CO_2-uitstoot gaat.

3 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: De vraag gaat over de betekenis van de zin. Kijk naar de tekst ervoor en erna.
Alinea 4: Het produceren van eten ... kost veel energie en water. Het wordt verwerkt en vervoerd, dat zorgt voor extra uitstoot. 'Als je het weggooit, moet het afval opnieuw verwerkt worden.' Het gaat dus om extra verspilling door herverwerking.
Vergelijk nu de vier antwoordmogelijkheden.
Antwoord A zegt dat er minder voedselverspilling is, maar dat het nog steeds zonde is. Dat past niet, want de tekst zegt niets over 'minder voedselverspilling'.
Antwoord B zegt dat voedsel dat verwerkt is en weggegooid wordt, opnieuw als afval verwerkt moet worden. Dat is precies wat in de tekst staat. Kies daarom antwoord B.
Antwoord C gaat over de algemene CO_2-uitstoot wereldwijd. Dat staat wel eerder in de alinea, maar niet in de zin die je moet uitleggen.

Antwoord D gaat over horeca en het tevreden stellen van gasten. Dat komt in alinea 4 nog niet aan de orde.

- Het goede antwoord is:

→ **B**, *Voedsel dat verwerkt aankomt en vervolgens wordt weggegooid, moet opnieuw worden verwerkt als afval; dat is extra verspillend.* (Noteer bij meerkeuzevragen alleen de juiste hoofdletter. Dat scheelt tijd en voorkomt overschrijffouten.)

4 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Lees: 'Vuilnisbelt van verloren voedsel…' Het gaat hier niet over al het afval, maar om weggegooid voedsel: de voedselverspilling in Nederland.
Vergelijk de antwoorden. Antwoord A is dan fout; dit antwoord gaat over al het afval. Ook antwoord B is fout; dit gaat alleen over thuis. En C is fout, want dat gaat alleen over voedsel dat over de datum is. D is goed; dit gaat over alle weggegooide voedsel in Nederland.

- Het goede antwoord is:

→ **D**, *de totale hoeveelheid weggegooid voedsel in Nederland.*

5 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: De horeca wil minder verspillen, maar klanten wel tevreden houden. Oplossingen moeten beide doelen tegelijk bereiken.
Alinea 6: 1) Klanten afraden teveel te bestellen. 2) Kleinere porties rijst aanbieden. Gasten krijgen wat ze op kunnen. Alinea 7: 3) Bijgerechten apart op de kaart zetten. Gasten kiezen bewuster. Er blijft zo minder over en wordt er minder verspild.
Formuleer je oplossingen kort.

- Het goede antwoord is:

→ *Mensen afraden om te veel te bestellen.*
→ *Kleinere porties (rijst) aanbieden (als bijgerecht).*
→ *Bijgerechten apart op de kaart zetten.*

Opmerking: Je moet alle drie de oplossingen goed hebben om een punt te halen. Als je meer dan 15 woorden gebruikt voor een oplossing, scoor je geen punt.

6 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Lees regels 106-109: 'Na die tegenvaller…' De tegenvaller gaat over de grote weegschaal die nodig is om aan de Verspillingsvrije Challange mee te doen. Zo'n weegschaal is echter onwerkbaar in een kleine keuken.

- Het goede antwoord is:

→ **D**, *Het restaurant had geen plek voor de weegschaal en kon daardoor niet meedoen aan de challenge.* (Schrijf weer alleen de juiste hoofdletter op!)

☹ Antwoord A is fout, want er zijn andere manieren om iets aan voedselverspilling te doen. Ook B en C zijn fout, want het restaurant houdt et lijsten bij wat ze weggooien. Zo kunnen ze ook verspilling verminderen.

7 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Bekijk de tabel. Koppel de voorbeelden aan de fases.

– Bijgerechten apart laten bestellen hoort bij consumeren: fase 3.
– Een digitaal inkoopsysteem gebruiken, hoort bij plannen en inkopen: fase 1.

– Een doggybag meegeven (overgebleven eten laten inpakken en dit later thuis opeten) hoort bij overhouden: fase 4.
– Verpakken en invriezen hoort bij bewaren: fase 2.
– Klanten afraden om te veel te bestellen, hoort bij consumeren: fase 3.
– Zo min mogelijk weggooien hoort bij (voor)bereiden: fase 2
• Het goede antwoord is (zie de tabel):

voorbeeld uit de tekst	**fase 1: plannen, inkopen, bewaren**	**fase 2: voor-bereiden, bereiden**	**fase 3: consu-meren**	**fase 4: over-houden**
bijgerechten apart laten bestellen (alinea 7)			**X**	
digitaal inkoopsysteem gebruiken (alinea 9)	**X**			
eten laten inpakken en later opeten (alinea 11)				**X**
fruit vacuüm verpakken en bevriezen (alinea 1)	**X**			
klanten afraden om te veel te bestellen (alinea 6)			**X**	
zo min mogelijk van producten weggooien (alinea 2)		**X**		

Punten: Bij zes rijen goed 2 punten, bij vijf of vier goed 1 punt, bij minder dan vier goed 0 punten. Opmerking: Elk voorbeeld uit de linker kolom hoort bij exact één fase. Als je meer dan één kruisje per voorbeeld zet, dan wordt die rij niet goed gerekend.

8 *Maximaal 1 punt*
Aanpak: Welke drie opeenvolgende alinea's bevatten nuttige informatie voor het schrijven van een werkstuk over de omvang van voedselverspilling?
Alinea 3, regels 27-30: 55 miljoen kilo verdwijnt in de horeca.
Alinea 5, regels 58-60: horeca gooit bijna 6% van omzet weg.
• Het goede antwoord is:
→ *(alinea) 3 tot en met 5.* Of: 'alinea's 3, 4 en 5'.
☹ Waarom zijn andere alinea's niet goed? De alinea's 1-2 beschrijven vooral het onderwerp en de probleemstelling, en gaan niet over de omvang van de voedselverspilling. Alinea's 6 en verder gaan over oplossingen en maatregelen, niet over de omvang van het probleem.

9 *Maximaal 1 punt*
Aanpak: De tekst geeft vooral informatie over allerlei manieren waarop voedselverspilling kan worden verminderd. De schrijver vertelt wat restaurants al doen en welke mogelijkheden er verder nog zijn. Dat gebeurt beschrijvend en informatief.

Het doel van de tekst is: de lezer informeren. Waarom niet antwoord A? Bij adviseren zegt de schrijver wat de lezer volgens hem het beste kan doen. Dat laatste is hier niet het geval. Hij informeert over de mogelijkheden. Dus antwoord D.

- Het goede antwoord is:

→ D, *informeren over wat er in de horeca aan voedselverspilling gedaan kan worden.*

☹ Niet A, want dit antwoord is te subjectief. De tekst beschrijft vooral voorbeelden en mogelijkheden, en geeft strikte adviezen.
Niet B, want dat is slechts een klein deel van de tekst (zoals vragen om een doggybag), niet het hoofddoel.
Niet C, want er is geen sprake van een debat of verschillende meningen. De tekst is voornamelijk informatief over hoe de horeca voedselverspilling kan aanpakken.

10 *Maximaal 1 punt*
Aanpak: Alle antwoorden gaan over voedselverspilling. De tekst laat zien: verspilling kost geld en zorgt voor extra CO_2-uitstoot. Neem geen voorbeelden in een samenvatting. D is hier goed: er staan twee nadelen van verspilling in en geeft twee oplossingen.

- Het goede antwoord is:

→ **D**, *Voedselverspilling zorgt voor veel CO_2-uitstoot en kost de horeca veel geld. De horeca zoekt naar manieren om voedselverspilling zo veel mogelijk tegen te gaan.* (Schrijf weer alleen de juiste hoofdletter op. Dat bespaart je tijd en moeite.)

☹ Niet A, want die zin richt zich te beperkt op restaurant Three en op sommige oplossingen, en laat uitstoot en kosten weg.
Niet B, want dit antwoord benadrukt vooral de rol van de klant, en dat is niet het centrale thema van de tekst.
Niet C, want hier lees je alleen de nadruk op CO_2-uitstoot, maar laat kosten en maatregelen achterwege.

Uitwerkingen tekst 2

11 *Maximaal 1 punt*
Aanpak: Lees bij regels 51-52 even terug. Je leest het woord ‘dit’ in: ‘Dit gebeurt vaak bij complexe zinnen’ (r. 46-47). En verder teruglezend vindt je in regels 41-45: ‘… onze ogen schieten voortdurend terug naar woorden die we allang voorbij hebben zien komen. Ze springen bovendien vooruit naar woorden verderop in de tekst’.
Kortom: het gaat om vooruit- en terugspringen met je ogen bij het lezen. Dat staat in antwoord B.

- Het goede antwoord is:

→ **B**, *dat mensen met hun ogen vooruit- en terugspringen bij het lezen.*

☹ Antwoorden A en C zijn niet goed, want het vooruit- en terugspringen gebeurt niet alleen bij literatuur.

Antwoord D is ook niet goed, want de kwestie is niet het samenwerken van je brein en ogen, maar het vooruit- en terugspringen van de ogen bij het lezen.
TIP: Je moet bij verwijzingswoorden, zoals ‘dit’, ‘dat’, ‘daar’ en ‘het’, eerst de directe zin ervoor opzoeken in de tekst, zodat je de exacte hoofdzaak pakt.

Examenwoorden
TIP: Leer de typische examenwoorden van dit examen, de meeste ken je vast al. Wat betekenen ze? Hoe herken je ze in de tekst? En hoe zoek je ze op? Bespreek deze examenwoorden met zijn tweeën of in een groepje van vier leerlingen. Overhoor daarna elkaar en geef (nieuwe) voorbeelden. Maak vooral aantekeningen bij de woorden die je niet goed kent.

1 aanleiding
2 aanvulling
3 achtergrondinformatie
4 advies
5 analyse
6 anekdote
7 (verkort) citeren
8 conclusie
9 deelonderwerp
10 doel-middel
11 functie van alinea
12 centrale probleem
13 hoofdgedachte
14 hoofdonderwerp
15 hoofdoorzaak
16 informeren
17 inhoud ondersteunen
18 inhoudselement
19 introduceren
20 kanttekening
21 nadeel
22 onderzoek
23 oorzaak-gevolg
24 opsomming
25 overeenkomst
26 overtuigen
27 reden
28 resultaat
29 samenvatting
30 tegenstelling
31 tekstdoel
32 toekomstverwachting
33 toelichting
34 uitsparaak
35 verband tussen zinnen/ alinea's
36 vergelijking
37 verklaring
38 verschil
39 voorbeeld
40 waarschuwing
41 zin/zinsgedeelte

Uitwerking schrijfopdracht

32 *Maximaal 13 punten*

Vooraf
Bekijk vooral eerst goed wat de opdracht is. Wat ga je schrijven? Is het een brief, een artikel of een e-mail? Kijk vooral in de uitwerkbijlage! Het gaat om de aanpak van zwerfafval en het meedoen met een kunstwerk van zwerfafval. Veel informatie kun je halen uit de toelichting bij vraag 34.
TIP: Onderstreep de zinnen die je goed kunt gebruiken! Deze schrijfopdracht sluit ook mooi aan bij tekst 4 'Zwerfafval, is er een oplossing?' Daaruit kun je ook veel informatie halen. Onderstreep ook hier de zinnen die je goed kunt gebruiken. De rest bedenk je er dan gewoon bij. Zorg ervoor dat je tekst meer dan 100 woorden heeft. Bij minder dan 100 woorden kun je geen 5 punten verdienen voor je taalgebruik.

Aanpak
Nummer de aandachtspunten in de opdracht. Dan vergeet je vast geen. Je werkt deze punten een voor een af. Werk gewoon in de gegeven volgorde, want die is logisch en goed.

Uitwerking
In het schema op de volgende pagina staan links de genummerde aandachtspunten. Rechts staat een voorbeeld van je e-mail, plus het aantal gebruikte woorden.
Op het examen noteer je het aantal woorden natuurlijk niet, maar het is nu goed om bij het oefenen dat aantal globaal in de gaten te houden. Je moet immers meer dan 100 woorden hebben.

Scoresleutels (vervolg)

punten	2025 II	2026 I	2026 II	punten	2025 II	2026 I	2026 II
53	–	–	–	**31**	6,5	6,5	6,7
52	–	–	–	**30**	6,3	6,3	6,5
51	–	–	–	**29**	6,1	6,1	6,3
50	–	–	–	**28**	5,9	6	6,1
49	10	–	10	**27**	5,8	5,8	6
48	9,6	10	9,8	**26**	5,6	5,6	5,8
47	9,4	9,6	9,6	**25**	5,4	5,4	5,6
46	9,2	9,3	9,4	**24**	5,2	5,2	5,4
45	9,1	9,1	9,3	**23**	5	5	5,2
44	8,9	9	9,1	**22**	4,8	4,8	5
43	8,7	8,8	8,9	**21**	4,7	4,6	4,9
42	8,5	8,6	8,7	**20**	4,5	4,5	4,7
41	8,3	8,4	8,5	**19**	4,3	4,3	4,5
40	8,1	8,2	8,3	**18**	4,1	4,1	4,3
39	8	8	8,2	**17**	3,9	3,9	4,1
38	7,8	7,8	8	**16**	3,7	3,7	3,9
37	7,6	7,6	7,8	**15**	3,6	3,5	3,8
36	7,4	7,5	7,6	**14**	3,4	3,3	3,6
35	7,2	7,3	7,4	**13**	3,2	3,1	3,4
34	7	7,1	7,2	**12**	3	3	3,2
33	6,9	6,9	7,1	**11**	2,8	2,8	3
32	6,7	6,7	6,9	**10**	2,6	2,6	2,8

Toelichting
Voor elke goed beantwoorde meerkeuze(-invul)vraag krijg je 1 punt en voor elke open vraag maximaal het bij de vraag vermelde aantal. Afhankelijk van het examen kun je ten hoogste 48-51 punten behalen. Om je cijfer te bepalen zoek je je score op in de kolom ‘punten’. Het cijfer lees je vervolgens af in de kolom van het betreffende examen.